

BESTAAT DE EUROPESE CANON?

Bestaat er zoiets als 'de Europese canon', en zo ja, hoe kan die ontstaan? Volgens **MARTINE DE CLERCQ** speelt de literatuur hierbij een essentiële rol. 'Wij pleiten voor de studie van de Europese letteren als een essentieel element voor het vormingsideaal van het Europese humanisme.'

Europa kan ontstaan via

Een aantal dagen terug vernamen we hoe Marc Reu-gebrink, winnaar van de Gouden Uil 2008, met zijn roman *Het Grote Uitspel* zich kon vinden in de creatie van het verhalenlaboratorium aan het MIT in de VS, want verhalen, zo beweerde hij, dienen immers om ons verlangen naar waarheid te doen inzien. Hij is zich evenwel bewust van het feit dat ze ons ook paradoxalerwijze vertellen hoe onmogelijk dat verlangen wel is. Welke verhalen kunnen ons dit complexe inzicht geven en weergeven? Zijn het verhalen die de 'tand des tijds' hebben doorstaan, de klassiekers, of de onsterfelijke (n)? Of zijn het verhalen die nu gecreëerd worden? Of gaat het om een samenspel van deze twee soorten verhalen die altijd in een samenleving aanwezig zijn en die ook kunnen helpen bepalen?

In haar jongste roman, *Koetsier Herfst* zingt Charlotte Mutsaers de lof van Moby Dick. In haar artikel in *NRC Handelsblad* over de vierde Nederlandse vertaling van dit meesterwerk luidt de ondertitel: 'Moby Dick is een universiteit in de gedaante van een boek'. Ze vertelt verder in het artikel hoe ze aan de originele versie begonnen was op haar 25ste, die te moeilijk vond, ontmoedigd raakte en pas tien jaar later weer de lust kreeg om zich aan een vertaalde versie over te geven. Dat was voor haar 'een gebeurtenis'. Ze had het boek verslonden en is het blijven 'savoueren', niet alleen om de verhaallijn, maar ook om wat precies buiten de verhaallijn schuilt, de kwaliteit die tot herlezing noopt: 'de vitale stijl, de verrukkelijke statements, de niet opzichtig geformuleerde filosofie, de rake beschrijvingen, de zogenaamde details, de klank, de bevoegenheid, de literaire verwijzingen, de onverwachte erotiek en de aard van de bijzondere personages'. Deze kwaliteiten associeert zij met elk meesterwerk dat jaar in jaar uit blijft boeien, dat generatie na generatie in staat van vervoering brengt en met gemak de eeuwen trotseert: kortom een klassieker die ze vereenzelvigd met een universiteit. Voor ons toch wel een hint om precies aan universiteiten deze en andere klassiekers terug te lezen!

De hierboven vernoemde kwaliteiten concretiseren de veertien definities of stellingen die Italo Calvino postuleerde in zijn postuum uitgegeven werk *Waarom zou je de klassieken lezen?..* Klassiekers, waarvan hij houdt, worden inderdaad herlezen, vormen een verrijking, oefenen een bijzondere invloed uit, zijn een ontdekkingsreis, houden nooit op te zeggen wat ze te zeggen hebben, blijven steeds onverwachter doorklinken en worden een soort universum dat ons helpt onszelf te definiëren.

We zouden de lijst van Nederlandse of Vlaamse auteurs die schatplichtig zijn aan hun voorgangers en klassiekers steeds kunnen aanvullen. Dit geldt evenzeer voor hedendaagse Europese schrijvers die hun eigen werk plaatsen tegenover of binnen een traditie van waaruit ze expliciet gegroeid zijn: Milan Kundera in *De kunst van de roman*, *Verraden Testamenten*, Orhan Pamuk in zijn *La valise de mon papa*, *Other Colours*, Claudio Magris...

Wie leest, wordt Europeaan. © mh

Laten we in het onderwijs minstens één uur per week aandacht besteden aan de studie van de Europese literatuur

Zo getuigde de Deense schrijver Jens-Christian Grøndahl onlangs in zijn betoog 'Ik ben niemand': 'De reis die zich in boeken ontvouwt, is weliswaar een tocht naar de eigen persoonlijkheid ... we zijn allemaal Flaubert als hij zegt dat hij Madame Bovary is ... Terwijl ik mij op het witte papier uitschrijf, ziet de lezer tussen de regels door de glimlach van H.C. Andersen.'

Wanneer we de optelsom van de aangehaalde werken zouden maken, zouden we kunnen gewagen van een consensus over een corpus, een canon (?), die als maatstaf of als richtlijn zou kunnen dienen voor de vorming van een mens met een modern beschavingsideaal, met name dat van het Europese humanisme in zijn imposante verscheidenheid: een complex historisch begrip. We willen een pleidooi houden voor een bewustwording van dat Europees humanisme in onze samenleving. We denken hierbij aan de uitspraken van Mia Doornaert in haar recent opiniestuk in de reeks 'Kies mij als president van Europa' (*DS 26 november*): 'Europa bestaat, het Europa van de cultuur, toen geleerden van Cordoba tot Krakau, van Oxford tot Bologna in een gemeenschappelijke taal met elkaar discussieerden en corresponderden. Helaas is de spanning gegroeid tussen het Europa van de cultuur en dat van de nationale tegenstellingen.' In het slot van haar bijdrage pleit zij om nog meer te investeren in ons intellectueel en creatief kapitaal, in het samenwerken, en juist daarom moeten de muren en schotten, de nationale en bureaucratische keurslijven waarin onze universiteiten en hogescholen nog te veel vastzitten, gesloopt worden.

Daarom is een herpositionering van het vormingsideaal meer dan wenselijk. We volgen hier Peter Bieri, hoogleraar filosofie aan de Vrije Universiteit van Berlijn, ook gekend als de auteur van *Nachttrein naar Lisbon*, die onder het pseudoniem van Pascal Mercier zijn werk begint met twee citaten die hij ontleent aan Pessoa en Montaigne om de queeste van het rusteloze ik en ons alter ego te kunnen duiden. In zijn artikel 'Hoe zou het zijn om ontwikkeld te zijn?' bezorgt hij ons richtlijnen om dit vormingsideaal te zien als 'oriëntatie op de wereld, waarbij nieuwsgierigheid en gevoel voor verhoudingen centraal staan; *Bildung* als verlichting met kennis van de grenzen van ons weten; *Bildung* als historisch bewustzijn, met inzicht in de historische toevalligheid van onze culturele en morele identiteit; *Bildung* voor de gearticuleerde lezer, met het inzicht van de vele mogelijkheden, die leiden tot zelfkennis, met het besef van de 'breekbare verscheidenheid'.

In het artikel *Tous les livres d'Europe. Le premier manuel de littérature du vieux continent* in *Le Monde des livres* begint Florence Noiville met de volgende aansporing: 'Doe een test. Ondervraag in het jaar van de 50ste verjaardag van het verdrag van Rome een overtuigde Europeaan. Vraag hem de naam te citeren van één hedendaags Sloveens auteur. Of een Kroatische. Of zelfs een Grieks auteur ... Geen antwoord. Het is het bewijs van wat Kundera schreef: 'L'Europe n'a pas réussi à penser la littérature comme une unité historique'.

BIOTECH-DEBAT KAN MAAR BETER OP FEITEN BERUSTEN

DIRK INZE en **GODELIEVE GHEYSEN** dagen Greenpeace uit: onderbouw uw beweringen over ggo's met feiten die voldoen aan de vereisten voor wetenschappelijke zekerheid.

Zopas publiceerde de Oostenrijkse overheid een onderzoek naar muizen die gedurende drie generaties lang genetisch gewijzigde maïs hadden gegeten. De resultaten van één van de uitgevoerde proeven zouden suggereren dat de vruchtbaarheid van de muizen zou dalen. Voorzover ons bekend is dit de eerste studie die naar effecten van langdurige blootstelling aan ggo's (genetisch gewijzigde organismen) op de voortplanting heeft gekeken. Het is van het allergrootste belang dat op dit onderzoek wordt doorgegaan: dat het grondig wordt bestudeerd door goed beslagen vakgenoten, dat alle bemerkingen die zij hebben, beantwoord wor-

den – desgevallend door aanvullend onderzoek – en dat andere onderzoekers het onderzoek herhalen, om te zien of zij tot dezelfde vaststellingen komen. Pas dan kan men van wetenschappelijk onderbouwde gegevens spreken.

In Europa wordt dergelijke nieuwe informatie beoordeeld door de experts van de Europese Voedselveiligheidsautoriteit (EFSA) en door de experts van de nationale bioveiligheidsraden. Als zij oordelen dat aan de gangbare vereisten voor 'wetenschappelijke zekerheid' is voldaan, leidt dit tot een heropening van bestaande toelatingen en een aanpassing van de risicobeoorde-

ling. Op grond van de vandaag beschikbare informatie kunnen we nog geen conclusies trekken.

Greenpeace kondigt intussen op zijn website aan dat het mails stuurt naar de leden van de Europese milieuraad, die op 4 december vergaderd hebben. Onder hen onze landgenoten, de ministers Paul Magnette, Benoît Lutgen, Hilde Crevits en Evelyn Huytebroeck. In die mail vraagt Greenpeace om de betrokken maïs – die na grondig wetenschappelijk onderzoek op de Europese markt is toegelaten – meteen van de markt te halen. En om geen nieuwe ggo's toe te laten, tot de normen voor het veiligheidsonderzoek verstrengd zijn. Daarmee hollen zij op de feiten vooruit.

Tegelijk sturen ze een aantal beweringen de wereld in die zij niet met feiten staft. Wij citeren: 'De kweek van